

ממדרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פרשת שמות תשפ"ד

ווי העמודים וחשוקיהם • שאלה משולחנו של מרן שליט"א

כשנמצאים בבית כבוש

יש לדון איך מגדירים את ההשתלטות על בנין, האם זה נחשב כשאלה או שכירות שבארץ ישראל חייב במוזזה מיד, או כפונדק שאין חייב במוזזה בשלושים יום הראשונים גם בארץ ישראל.

ולכאורה דינו כפונדק, כי יסוד דין פונדק יש אומרים שהכוונה דירה שגרים בו בלי קנין [שבט הלוי (ח"ב סימן קנג), וכך מובא בארחות רבינו (ח"ג מוזזה אות כג) בשם הקה"י זצ"ל], אך דעת הרבה פוסקים שפונדק יסודו בית שאין דרך בני אדם לדור בו זמן ממושך, או מחמת מיקומו, או בגלל איכות הדיור שלו.

ויעויין במה שכתב גיסי מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בספרו על מסכת מוזזה (פ"ב סי"ב, ובפרשה סדורה ס"ק נט) להאריך בזה, ששוכר ושואל חייב בארץ ישראל מיד, ובפונדק רק לאחר שלושים יום, ובחול"ל שואל ושוכר חייב לאחר שלושים יום ובפונדק פטור לעולם, והטעם כי שוכר ושואל גר בה דרך קבע, אלא שיש להם ריעותא שאין זה "ביתך", אבל פונדק כל הדירה היא עראי, שבידו להוציא כל יום, ויעו"ש עוד טעם שאין הדרך להשתקע בפונדק.

ונראה שגם בענינו אין זה אלא פונדק שאין גרים שם בדרך קבע, אלא בדרך עראי, וגם אין כוונתם להשתקע שם, ולכן גם בא"י פטור ממוזזה עד שלושים יום.

אם עזה יש לה דין א"י

ידוע, שעולי מצרים החזיקו ביותר מקומות בארץ ישראל מאשר עולי בבל, וכתב החזו"א (שביעית פ"ג ס"ק יט) שמעלת ישיבת א"י הוא גם במקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, ואם כן כיון שטעם של מוזזה שחייבת בא"י מיד ובחול"ל לאחר שלושים יום הוא משום יישוב א"י, אם כן מפת א"י לענין מוזזה כוללת גם מקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל.

וכתב הרמב"ם (תרומות פ"א ה"ז) שסוף א"י בדרום הוא אשקלון, וכתב שם גיסי זצ"ל בדרך אמונה (ס"ק עא) שלדעתו עזה הוא חול"ל, וגם עולי מצרים לא כבשוה, אבל דעת הרבה ראשונים דעולי מצרים כבשו גם את עזה, ורק עולי בבל לא כבשו אלא רק עד אשקלון, ואפשר דגם כוונת הרמב"ם דבריבוע זה [שמונה ערים מארבעה צדדי א"י] כבשו הכל עולי מצרים, אבל חוץ מריבוע זה יש מקומות הרבה שלא כבשו, אבל יש גם מקומות שכבשו. ובמפה שציייר שם בדרך אמונה לפי הנהרות שסובבים את א"י, הכניס את עזה בתוך א"י.

וכיון שדיני מוזזה במקומות אלו הם דרבנן, אולי יש לצרף גם ספק זה, שיתכן שעזה היא מחול"ל, ולכן יש מקום להקל שלא להניח שם מוזזה עד שלושים יום.

להניח מוזזה לשמירה

אולם אין איסור להניח מוזזה במקומות אלו גם קודם שלושים יום, וגם מאד רצוי, כי המוזזה היא שמירה עליו, אבל לא יברך על קביעתה, וכמו שכתב בשדי חמד (מערכת מ כלל קיד) בשם המעשה רוקח לגבי שוכר שפטור תוך שלושים יום, לא יאחר מלקבעה מפני המזיקין, אלא שלא יברך עד תום שלושים יום.

אמנם אסור להניח מוזזה רק בשביל שמירה, וכמו שהביא בגליון מהרש"א (יו"ד סימן רפט ס"ב) בשם הגינת ורדים שאם עושה אותה משום מצוה ראשי לחשוב שבשכר מצוה ישמרהו ד', אבל העושה רק לכוונת שימור אין לו שמירה אלא סכין היא בעיניו.

ולכן נראה שמעיקר הדין כשמשלטים על דירה פטורים שם ממוזזה לפחות בשלושים יום הראשונים, ויתכן שגם לאחר מכן, אמנם מותר להניח שם מוזזה לצורך מצוה, וגם לכוון כדי להגביר את השמירה, ולא יברך ברכה, ויזכור לקחתה לאחר שעזוב את המקום, כדי שהנכרים לא ישחיתו את המוזזה.

דיני קביעת מוזזה בבית בעזה

שאלה. ברצוננו לשאול, אנו נמצאים כרגע בתוך עזה, כחלק מהלחימה וההערכות אנו נכנסים לבתים, בודקים את הבית אם אין שם מטענים מוטמנים ואז אנו מתנחלים בבית, ואוכלים וישנים שם. לפעמים זה לכמה ימים ופעמים לכמה חודשים, משום שכל האזור ריק מתושבים. והשאלה היא האם בתים אלו חייבים במוזזה, והיו חייבים רבים שקבעו מוזזה ובירכו על כך, ורצינו לשאול אם טוב עשו, שכן אנו רוצים מאד לקבוע שם מוזזה על פתחי הבתים, שהרי אנו צריכים שמירה מרובה וידוע גודל סגולת המוזזה לשמירה שהיא שומרת דלתות ישראל. ולכן רצוננו לשאול כך:

א. מה הדין כאשר מתיישבים בבית בתכנון לשהייה ממושכת של כמה חודשים לפחות, למגורים ועוד [אזורים ריקים מעזתיים]. ב. כאשר התכנון הוא לשהות במקום רק לילות בודדים, ולאחר מכן לעזוב את הבית [אזורים שעדיין לא ריקים לגמרי, ויש לחוש מגילוי המקום ע"י מחבלים]. ג. כאשר לא ברור כמה זמן יהיה בבית זה, משום שתלוי במצב הלחימה המשתנה כל הזמן, יתכן רק כמה לילות ויתכן לזמן ארוך יותר.

תשובה. מעיקר הדין פטורים שם ממוזזה לפחות בשלושים יום הראשונים, ויתכן שגם לאחר מכן, אמנם מותר להניח שם מוזזה, כדי להגביר את השמירה, ולא יברך, ויזכור לקחתה לאחר שעזוב את המקום, כדי שהנכרים לא ישחיתו את המוזזה.

מקורות ונימוקים

יש לדון כאן בכמה עניינים, א. השוכר או שואל דירה בארץ ישראל חייב במוזזה מיד, מה הדין במקרה זה שנכנסים לתוך בית. ב. מה דינה של עזה, האם היא חלק מא"י או שהיא חול"ל. ג. במקום שפטור ממוזזה האם מותר להניח מוזזה לצורך שמירה.

השוכר או שואל דירה בא"י

נאמר במסכת מנחות (דף מד ע"א) שהשואל או השוכר דירה פטור ממוזזה עד שלושים יום, ולאחר שלושים יום חייב במוזזה, ונחלקו הפוסקים אם חייב מן התורה או מדרבנן [יעוין בתוס' (שם ד"ה ט"ל) ובשו"ת רע"א (סימן סו)]. והשוכר דירה בארץ ישראל חייב במוזזה מיד משום יישוב א"י, וכתב במנחת חינוך (מצוה תכג אות ב) שלכו"ע החיוב מדרבנן.

והטעם שחכמים חייבו במוזזה בארץ ישראל מיד, כתב רש"י (ד"ה משום יישוב) [שהעוב בית אסור להוריד את המוזזה משום סכנה, ונמצא] דלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו יוצא ממנו, כדאמר בב"מ (דף קב ע"א), הלכך בקושי יצא ממנה מפני טורח מוזזה אחרת, ואפילו יוצא ממנה ישכרנה אחר מהרה כשימצאנה מוזמנת במוזזה, ונמצאת א"י מיושבת.

ובשפת אמת פירש, משום דמוזזה הוא שמירה לבית משום מזיקין, לכן משום יישוב א"י לא הניחו כלל בית בלא מוזזה בא"י, שלא יהיה בלא שמירה. [ואולי אין ללמוד מכאן שבית שצריך שמירה יש להניח שם מוזזה גם קודם ל' יום, כי לאחר שחז"ל קבעו שחייב במוזזה, הרי שמקיים בה מצוה, ואז יש לו שמירה].

ובבית הלוי (על התורה עמוד קא, ירושלים תשמ"ה) ביאר שטעם הפטור בחול"ל כל שלושים יום, כיון שכל שלושים יום נחשב לעראי, ובא"י גם ישוב מועט חשיב קבע. ולכאורה לפירש"י לא שייך כאן כלל הטעם משום יישוב א"י, שהרי גם אם רוצים אינם יכולים להשאיר במקום כזה [ובפרט שכולם יושבי א"י, ויש להם בית משלהם], אולם לטעם השפת אמת שצריך שמירה, כל שכן בענינו שצריך שמירה יתירה.

אמנם יתכן שזו סיבת התקנה של חז"ל, אולם במקום שלא תקנו להניח מוזזה, אין מניחים מוזזה, גם במקום שצריך שמירה.

עשרות מפונים מאזורי המלחמה שהתחזקו וקיבלו ע"ע שמירת שבת, נכנסו יחד עם ראשי ארגון 'ערכים' למעונו של רבינו, אשר עודדם וחיזקם והרעיף עליהם טללי חיזוק ואמונה. אחד הנוכחים שאל את רבינו על כך שבמינוי שמירת השבת קשה יותר מדורות קודמים עקב התפתחות הטכנולוגיה וכו', רבינו השיב שאכן הפיתויים לחלל שבת גדולים יותר, וככל שאנו מתרחקים יותר ממעמד הר סיני יש ירידת הדורות אולם לפום צערא אגרא, ושמירת השבת מביאה ניסים ונפלאות וישועות בחוש. בסיום דבריו ברך רבינו כל אחד ואחד באופן אישי, ואף השיב לשאלותיהם השונות. [אנקדוטה מעניינת נרשמה, בעת שאחד מהפעילים המשמש גם כמלמד בת"ת ביקש מרבינו ברכה למשמעת' אצל התלמידים, רבינו חיך ואמר כי זהו כמעט בלתי אפשרי, וזהו עבודה קשה שבמקדש שכן זהו טבעם של ילדים שמרדנים הם, ואדרבה, זו עודדות של המלמד לעבוד על מידותיו ולחנכם בנועם ובמסירות גם כשאין משמעת כ"כ].

בשבוע שעבר נלב"ע בת דודתו של רבינו, האשה הצדקנית מרת אביבה פרידמן ע"ה, אשר היתה אשה מופלגת בצניעות ובחסדים ומעש"ט, רבינו התפלל עליה בכל תקופת מחלתה בלי הרף, ואף היה מגיע מדי כמה ימים לחדרה בבית"ח לבקרה ולעודדה. במסע הלייטה השתתף רבינו והספידה בקול בוכים, והזכיר הנהגה ייחודית של הנפטרת, שלא הייתה לובשת תכשיטי זהב, כדי שתבריתה שאין להם לא יקנאו בה!

בדברים שנשא בכולל 'בית דוד' התייחס רבינו ללוחמים שהרגו בשגגה את החטופים, ואמר כי בשעת מלחמה אין ישוב הדעת וזמן לחשוב, כיון שעד שתגמור לחשוב יכלים להרוג אותך ח"ו, וכבר נאמר בפסוק (שמואל ב, יא כה) 'כי זהו כזה וזהו תאכל החרב', ועל כן אין עליהם תביעה דיני אדם. ואמנם בדיני שמים ישנם חשבונות שאיננו מבינים ואיננו יודעים אותם, וכמו שאמרו חז"ל 'מגלגלים זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב' (תנב"א פט"ז), **אך בנוגע אלינו, בדיני אדם, אין עליהם שום תביעה.**

בשבוע שעבר נכנס לרבינו יהודי מסורתי, בעל סופר-מרקט גדול בעיר 'רמת גן', אשר החליט לסגור את העסק בשבת לאחר שקיבל פניה נרגשת מרבינו, ומחתנו הגה"צ רבי דוב קוק שליט"א, אשר פנו במכתב אישי לבעלי החנויות וביקשו לסגור את העסק בשבת. רבינו קיבל את בעל הסופר בחביבות נדירה, בעודו מברכו במאור פנים מיוחד, כי שכרו בשמים הוא עצום, והוא מזכה את הרבים באופן מיוחד. בסיומו של המעמד, הודיע בעל הסופר כי ברצונו לתרום סכום נאה עבור האברכים השוקדים על תלמודם בכולל 'בית דוד' בנשיאות רבינו, אך הופתע לשמוע מרבינו כי אינו חפץ בתרומה משום שכעת עומדים על הפרק דברים חשובים ונחוצים יותר, בעודו מצייני **כי אם ברצונו לתרום הרי שיתרום את הכסף לאלה שנלחמים למען השבת, ולכל דבר שסייע להרבות את קדושת השבת בארץ הקודש.**

השבוע השתתף רבינו בשמחת נישואי נכדת כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א בירושלים, ובחזרתו חיפש תפילה מעריב (רבינו מקפיד על כך מאד, שלא לעזוב את העיר לפני התפילה), ואכן הנהג הגיע לביה"כנ 'זכרון אברהם' בשכונת רמת ג' ירושלים, שם ישבו עשרות אברכים באמצע סדר ב'. כאשר הבחינו בזכות הגדולה שנפלה בחלקם, מיד ארגנו לרבינו תפילה ערבית בחדר צדדי, כאשר בסיום ניגש ראש הכולל וביקש מרבינו אם יוכל לשאת דברי חיזוק לאברכים, ואכן, לשמחתם הגדולה רבינו נעתר לבקשה, ובמשך קרוב למחצית השעה מסר לאברכים שיחת חיזוק מרתקת בענייני השעה, כאשר הציבור מצטופף סביב רבינו כדי לשמוע את דבריו, מאחר ואפילו 'מקול' לא היה עקב כך שהדבר התרחש בהפתעה.

בשבוע שעבר הגיעו לרבינו הרב דוד הופשטר שליט"א, יחד עם שאר ראשי ארגון 'דרשו' והציגו בפניו את יוזמת לימוד "עמוד היומי", רבינו בירך על היוזמה בהתרגשות, ואף אמר שהוא עצמו יצטרף ליוזמה הברוכה וילמד מדי יום כפי סדר התוכנית.

יוזמה מרגשת של גביר מארה"ב, בשם יוסף אשר (ג'ר) ברבלאט, זכתה להסכמתו של רבינו, הנדיב הנ"ל שיגר מכתב לרבינו בו הוא כותב כי החליט לנדוד נדר ולהתחייב שעל כל חטוף שיצא מהשבי בחיים ובבריאות, יתרום כסף לאגודת 'אפרת' לעזור לבת ישראל מעוברת שלא תפיל את וולדה, נפש תחת נפש. וביקש לדעת האם הגון וראוי להתנות ולעשות 'עסקאות' שכאלו עם השי"ת, והציג עוד מספר שאלות. רבינו השיבו בכת"ק, בתחילת הדברים כתב כי עצם התנאי שעשה עם השי"ת הוא דבר הגון, שהרי כך עשה יעקב אבינו שהתנה תנאי שאם ישוב בשלום לאביו יתן מעשר כספים כמבואר בפרשת ויצא. במענה לאחת מהשאלות אותה הציג הנדיב, כתב רבינו כי עצם ההתחייבות של הנדיב חלה רק על שבוים יהודים, אא"כ חשב התורם גם על כאלו שאינם יהודים. את דבריו סיים רבינו בברכה מיוחדת לנדיב: "ואתה שלום וביתך שלום, וכל אשר לך שלום, מברך באהבה".

אחודה נא חידה

מעשה באדם שהפקיד כסף בבנק, והפקיד אמר לו שהשטר בן מאה שקל מזוייף, והאיש שמה

שמה רבה. מדוע?

(התשובה לחידה, א"ה בשבוע הבא, החידות באדיבות ידידינו הרב ארז חזני שליט"א)

תשובה לחידה משובע שעבר: ישנם ב' סוגי מאכלים שמתורים כל אחד בפני עצמו ואסורים כשנתערבו, וכגון בשר בחלב. אין יתכן שיהיו ב' סוגי מאכלים שאסורים כל אחד בפני עצמו, אולם כאשר נתערבו זה בזה הם יהיו מותרים?

תשובה. אין לאכול שום, בצל וביצה קלופים שעבר עליהם הלילה משום רוח רעה (נדה דף יז ע"א). אולם כתבו הפוסקים שבתערובת אין לאסור (ראה זבחי צדק סימן קטז ס"ק סא, ובבן איש חי שנה ב' פרשת פנחס אות יד).

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א,
ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com ובפלאפון הנ"ל,
או בכתובת מייל 3126877@gmail.com ובפלאפון 0533126877.

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (שמות א, ח). נשאלתי בראובן שסיכם עם מתווך שיקנה עבורו דירה יפה וחדשה, וכשבא לראות הדירה שקנה ראה שהיא דירה בבניין ישן, ורק הדירה עצמה משופצת וחדשה, שהחליפו שם את כל הקירות הפנימיות ואת כל מערכת החשמל והאינסטלציה, וטוען שסיכם עמו על דירה חדשה ממש ולא דירה מחודשת. והנה במסכת סוטה (דף יא ע"א) נחלקו אמוראי בביאור הפסוק מהו 'מלך חדש', רב ושמואל, חד אמר חדש ממש, דכתיב 'חדש', וחד אמר שנתחדשו גזירותיו, מדלא כתיב 'וימת וימלוך', והא דכתיב 'אשר לא ידע את יוסף' היינו דהוה דמי כאן דלא ידע ליה ליוסף כלל. וכתב בתורת חיים (עירובין דף נג ע"א), דנפ"מ למקח וממכר, שהאומר לחברו בית חדש אני מוכר לך והוא ישן אלא ששידו וכידו וציירו עד שנראה כאילו הוא חדש, למ"ד חדש ממש המקח חוזר, דחדש ממש בעינן, ולמ"ד שנתחדשו גזירותיו המקח קיים, דכיון דנראה כאילו הוא חדש אע"ג דלאו חדש ממש הוא, חדש קרינן ליה.

ובשנות מהרש"ם (ח"ג סימן שנו) כתב בזה, דכיון שרב ושמואל פליגי ולא נמצא בש"ס מפורש מי אמר מה כדי שנדע איך לפסוק ההלכה, וא"כ הוי ספק, ובדברנו אולינו לקולא. וכתב דיש לתמוה על דברי התו"ח דהא בגמ' פריך מ"ט דמאן דאמר שנתחדשו, מדלא כתיב 'וימת וימלוך', ומוכח דהיא דליכא הוכחה מסתמא הוי חדש ממש. אך כתב דלבתר דנקט התם קרא 'חדש' על מלך שנתחדשו גזירותיו לבד, שוב י"ל דבכל מקום הוי כן. והנה במה שנסתפק איזהו דברי רב, כתב הבן יהוידע דבכל הש"ס רב נזכר קודם שמואל, ולכן כיון שזוכר בש"ס חדש ממש בתחילה, מסתמא רב אמרו, ושמואל סובר שנתחדשו גזירותיו. וכיון דהלכתא כרב באיסורי, א"כ כאשר זה נוגע לאיסורים צריך חדש ממש, אבל מה שנוגע לדיני ממונות, הלכה כשמואל דגם כשנתחדש חשיב 'חדש'.

אולם בענייניו, השבנו דודאי שהמקח בטל, דכל דברי התו"ח הוא כאשר השיפוח היה מכל הצדדים, אבל כאן שהבנין מבחוץ והחדר מדרגות הוא ישן, יכול ראובן לטעון תשפך את כל הבנין החיצוני ולאחר מכן אקח ממך הדירה, לפי שהוא חפץ ביופי חיצוני, וכדאשכחן במסכת ב"ב (דף כד ע"ב) דמרחיקין את האילן מן העיר כ"ה אמה משום נוי העיר, וכדפירש"י דנוי לעיר כשיש מרחב פנוי לפניה, וא"כ אפשר דזה הוי טענה להתחשב בנוי חיצוני [וע"ע ברש"י (שמות כו, יג) למדה תורה דרך ארץ שיהא אדם חס על חיפה]. והצעתי הדברים למו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, ואמר לי שבדברי התו"ח מחודשים, ולא מסתבר שבדיני ממונות אם ביקש דירה חדשה, שיוכל להביא לו דירה מחודשת, דעל זה לא סיכמו, ובמקח וממכר אולינו בתר לשון בני אדם כמבואר ברמב"ם (פכ"ו מהל' מכירה ה"ח), ובפרט שבדירה עדיין נשארו היסודות הישנים ואת זה לא חידש.

ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה והניקוהו לי ואני אתן את שכרך (שם ב, ט). וצ"ע הרי אם היתה יודעת בתיה שיוכבד היא אמו של משה רבינו, מסתברא דלא היתה משלמת לה שכר, וא"כ נתינת הכסף בטעות היא. ואין לומר שאכן בתיה הציעה תשלום אבל יוכבד לא נטלה בפועל, דהא במדרש (שמו"ר א, כה) איתא להדיא שנטלה השכר מבתיה. ויש לתרץ עפ"ד הנצי"ב בהעמק דבר שכן דרך המלכים לשלם בעין יפה ולא לגזור לעשות להם חנם, ואומדנא דמוכח דאפי' אם בתיה היתה יודעת שיוכבד היא אמו של משה, היתה משלמת לה. עוד י"ל עפמ"ש החיד"א (פני דוד, פ' שמות, אות ד) דבתיה אמרה 'הניקוהו לי', כלומר שתאכל יוכבד מזון משובח כדי שהחלב יהיה מעולה ומתאים לבן מלך וע"ז 'אתן את שכרך', וממילא השכר לא היה על ההנקה אלא על המאכלים הטובים והיקרים שאכלה. עוד י"ל עפמ"ש בספר דרכי שלום דהא קיי"ל דבת ישראל לא נתין בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לע"ז, וא"ר יוסף בשכר שרי משום איבה (ע"ז דף כו ע"א). וא"כ בתיה הציעה תשלום על ההנקה, כי חששה שיוכבד לא תרצה להניקו כיון שתחשוב שהוא גוי ומגדלתו לע"ז, ולכן אמרה 'ואני אתן את שכרך' דבאופן כזה התיר רב יוסף משום איבה. וממילא התשלום לא היה תמורת ההנקה אלא שעי"ז מותר להניק ילד גוי, ולכן לקחה יוכבד הכסף. עוד י"ל דאם היתה ממאנת לקבל את שכר ההנקה, היתה יוכבד מסגירה את עצמה שהיו מבינים פרעה ופקידיו שזו אמו של משה והיו הורגים אותה על שלא הטביעה את בנה, ולכן הסתירה שהיא אמו משום פיקו"נ וקיבלה הכסף.

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום
ממרן רבינו שליט"א, וכן שיעורי יומי בהלכות שבת ועוד,
ב'קו שיח יצחק',
072-380-9348 או 04-376-0582.

מדי ערש"ק יעודכן בקו האם ישנה מרן שליט"א בשבת הקרובה ברמת אלחנן

לע"ג הרב אביגדור פורגס בן ר' יום טוב ליפמן זצ"ל